

 Article

La universitat en el seu context

<http://www.uoc.edu/dt/cat/ferrate02.pdf>

Gabriel Ferraté

Article

La universitat en el seu context*

<http://www.uoc.edu/dt/cat/ferrate02.pdf>

Gabriel Ferraté

Resum

D'ençà de la transició a la democràcia, el sistema universitari català ha conegut dues etapes evolutives que l'han menat al moment de progrés econòmic, social i cultural actual. Ara, però, avancem cap a una tercera etapa d'evolució universitària i cal replantejar el model tenint en compte la societat actual, cada dia més preparada. En aquest sentit, l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior (EEES) ens ofereix l'oportunitat de revisar aquest model per a adoptar fórmules organitzatives més flexibles i àgils.

La societat de l'economia i la cultura del coneixement necessita universitats capdavanteres en innovació, competència i competitivitat tant en l'àmbit estatal com en l'europeu. Una reordenació que eviti l'immobilisme i l'endogàmia que de vegades han marcat les universitats catalanes i que promogui la col·laboració i la cooperació interuniversitàries i interterritorials totalment descentralitzades és, per Gabriel Ferraté, el següent pas cap al creixement cultural.

Paraules clau

EEES, formació, model universitari, cooperació interuniversitària, descentralització, competència

El proppassat mes de novembre, durant la conferència inaugural del III Ple del Consell Interuniversitari Iberoamericà que es va reunir a Madrid, el professor Federico Mayor Zaragoza recordava l'article 26.1 de la Declaració Universal dels Drets Humans, en el qual s'explicita que «tothom tindrà accés a la universitat en virtut del seu mèrit». Mèrit –com bé recordava– en els estudiants amb independència dels seus mèrits econòmics i mèrit en els professors per la seva aptitud, per la seva trajectòria acadèmica i professional, en definitiva per la seva competència, que és la suma dels seus coneixements, habilitats, aptituds i actituds.

Segurament estarem d'acord que en el nostre marc occidental de referència i especialment en els darrers 25 anys –Catalunya n'és una evidència– s'ha avançat, i força, per fer realitat aquesta apel·lació a l'accessibilitat de l'educació superior. La consciència per part dels governs del paper de la universitat en la formació de persones i professionals i en el retorn que això comporta en termes, progrés econòmic, social i cultural, ha impulsat polítiques de promoció de l'accés destinades a franquejar barreres econòmiques i geogràfiques que deixaven al marge la majoria de la població. En aquest sentit podem afirmar que la universitat s'ha fet universal.

Centrant-nos en allò que fa referència al nostre sistema universitari, i d'ençà de la Transició a la democràcia, podríem reconèixer tres etapes prou diferenciades. Una primera que comprendria des dels primers anys de la Transició fins ben entrats els 80, coincidint amb el fenomen de la massificació a les aules universitàries, que provocava tensions evidents entre els recursos de què disposàvem i la forta pressió demogràfica de la generació de joves nascuts als 60. En una segona etapa, marcada per la consolidació dels processos de transferència a les comunitats autònomes i l'aplicació de la LRU –mitjans dels 80–, és quan a Catalunya neixen noves universitats i se n'impulsa el desplegament al territori, dotant el nostre sistema d'una capillaritat i penetració social que han estat claus en la generació de riquesa, en el reequilibri de l'oferta acadèmica i en la canalització en condicions d'una demanda encara intensa. Finalment, en una tercera etapa –l'actual–, coincidint amb una corba demogràfica decreixent, les universitats ens hem de centrar en els processos que garanteixen la qualitat de l'oferta i la consolidació dels creixements assolits. També és el moment d'afrontar la racionalització en funció de les noves demandes de formació d'una societat més preparada i dels reptes que ens planteja el ja

*Aquest article fou publicat el dia 17 de febrer de 2005 en el diari *Avui*

immediat Espai Europeu d'Ensenyament Superior (EEES).

L'EEES –també conegut com el procés de Bolonya– comporta una oportunitat per a les universitats de revisar el seu model. Un model en el qual coneixements, competències i la seva constant actualització al llarg de tota la vida formen els requeriments bàsics als quals cal donar resposta. Cal doncs que sapiguem aprofitar aquest procés de revisió i de racionalització de les titulacions i dels continguts curriculars, per aprofundir en la necessitat de fórmules organitzatives més flexibles i àgils. Cal promoure l'adaptació a un entorn dinàmic i de canvi i la creació d'un vertader espai d'intercanvi i cooperació entre el conjunt d'universitats. Així garantirem un millor aprofitament dels recursos, tot generant aquella densitat crítica que ha de permetre que més enllà de l'atractivitat d'una universitat o una altra, l'espai universitari català en el seu conjunt sigui no només atractiu per als estudiants de casa, sinó que ho sigui, molt especialment, per als estudiants de fora. Perquè és de la fertilització mútua i del treball en equips multidisciplinaris, amb orígens i cultures diverses, que el coneixement avança.

Els models de competitivitat global basats en el risc, la incertesa i l'obsolescència gairebé immediata dels productes i serveis oferts, característics de la vida econòmica i empresarial, no estan tan allunyats de la realitat en què les universitats –també, per què no dir-ho, com a empreses prestadores d'un servei– s'han de saber reconèixer, i per tant han de construir propostes de valor –nínxols d'expertesa– que les identifiquin com un node de referència en la xarxa global del coneixement, de la formació i de la recerca. La universitat no pot anar al darrere en aquesta nova dinàmica d'innovació constant, competència i competitivitat, sinó que l'ha de liderar proactivament de manera que, responent a la seva naturalesa de servei públic, pugui donar resposta a les expectatives d'aquesta nova societat basada en l'economia i la cultura del coneixement.

És a partir d'aquesta reflexió sobre els signes dels temps i sobre els reptes de l'època que les universitats han de saber fer exercici de l'«autonomia» que els reconeixen les lleis per, partint d'una revisió crítica i comparada dels punts forts i dèbils propis, plantejar a la societat i als governs que en bona mesura les doten de recursos les seves respectives propostes de valor i models de competitivitat, sostenibilitat i –el que és encara més important en un escenari de recursos sempre limitats– col·laboració i cooperació interuni-

versitària i interterritorial. Dificilment podem pensar que totes les universitats, pel simple fet de ser-ho, hagin de ser o puguin ser excel·lents en tots els àmbits i oferir productes i serveis –titulacions– en totes les àrees de coneixement.

L'extensió de la universitat al territori comporta uns reequilibris socials, culturals i econòmics que no podem menystenir. Com a país i com a universitaris, però, no podem basar les decisions estratègiques de futur del sistema universitari en una variable principal que seria la de la proximitat geogràfica a l'estudiant. El que la societat espera de les universitats és la capacitat de fer evident allò que les fa excel·lents i singulars en àmbits diferents, i per tant allò en què poden ser complementàries amb altres universitats, facilitant un entorn que –aprofitant la millora constant de les infraestructures físiques de comunicació i de les TIC– potencii escenaris de mobilitat i intercanvi no només dels estudiants, sino també dels professors. Cal evitar les possibles tendències a l'immobilisme i a l'endogàmia que en més d'una ocasió han marcat la cultura universitària.

La darrera reunió del Consell Interuniversitari de Catalunya (CIC) apunta amb decisió cap als reptes d'aquesta tercera etapa del nostre sistema universitari a què em referia. Bolonya (l'EEES) i la maduració de la nostra societat, la nostra economia i el nostre país, ens porten en aquest moment a un procés que bé podem qualificar de fundacional. Crec que des del govern de Catalunya i també en bona mesura des de les universitats hi ha la visió i la consciència d'aquest moment. És difícil –però en tot cas imprescindible– fer l'esforç necessari de reordenació i de racionalització de l'oferta de titulacions i del procés de descentralització, que sigui compatible amb l'eficàcia i la realitat. Deia Bertrand Russell que els moments de creixement cultural són també aquells en els quals es fa una crítica radical de les creences i institucions tradicionals. L'emergència de la societat del coneixement, amb les noves demandes de formació de les persones en coneixements i competències, de persones capaces de ser elles mateixes i d'actuar amb criteri propi en un entorn d'alta incertesa i canvi constant, ha canviat de ple el context en què operen les universitats. Aquest, en les paraules de Russell, és el nostre moment de creixement cultural. Aprofitar-lo depèn de nosaltres.

Gabriel Ferraté**Rector de la UOC**

gferrate@uoc.edu

Catedràtic d'Automàtica de la Universitat Politècnica de Catalunya.

Actualment és rector de la Universitat Oberta de Catalunya, president de Caixa Tarragona i president del Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible de Catalunya.

Ha estat director de l'Escola Tècnica Superior d'Enginyeria Industrial de Barcelona, rector de la Universitat Politècnica de Catalunya, vicepresident de la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) de la Generalitat de Catalunya, president de la Fundació BCD-Barcelona Centre de Disseny, director general de Política Científica i director general d'Universitats i Recerca.

És membre de l'Institut d'Estudis Catalans, de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, acadèmic de número de l'Acadèmia d'Enginyeria, membre de l'Acadèmia de Ciències i Arts Europea i del Patronat de la Fundació Enciclopèdia Catalana.

És bibliòfil i posseeix una important col·lecció d'història i cròniques de Catalunya. L'any 1997 va cedir la seva col·lecció de poesia catalana, que conté uns sis mil volums, a la Universitat Politècnica de Catalunya.

Ha rebut la Gran Creu d'Alfons X el Savi i és oficial de l'Orde de les Palmes Acadèmiques de l'Estat francès. Li ha estat concedida la medalla Narcís Monturiol de la Generalitat de Catalunya al mèrit científic i tecnològic, la medalla Konstantin E. Ciolkovskij de la Federació Cosmonàutica de l'URSS i la medalla Barcelona 92 de l'Ajuntament de Barcelona. El gener de 1995 va ser nomenat doctor *honoris causa* per la Universitat Politècnica de Madrid. El juny de 1996 li va ser concedida la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya. El juny de 1998, l'Ajuntament de Barcelona li va atorgar la Medalla d'Or de la Ciutat al mèrit científic. La Fundació García Cabrerizo li va concedir la Medalla d'Honor al Foment de la Invenció el novembre de 1998. L'abril de 2001 el Consell Internacional per a l'Educació Oberta i a Distància (ICDE) li va concedir el Premi a l'Excel·lència Individual.